

ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ ΣΤΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Κείμενο Ι

Ως άλλος Προμηθέας

Είναι καίριας σημασίας η διευκρίνιση χάρη στην οποία στοιχειοθετείται το περίγραμμα του σύγχρονου διανοούμενου: ο πνευματικός άνθρωπος, ο στοχαστικά ατενίζων δημιουργός, ο σκεπτόμενος καλλιτέχνης που ξεπερνά τα όρια της ατομικής επιδίωξης και, σύμφωνα με την περίφημη ρήση του Ρενέ Ντεκάρτ «cogito ergo sum» (σκέφτομαι άρα υπάρχω), σταχυολογεί τη συλλογική πραγματικότητα μέσα από το αξιακό του σύστημα, προτιθέμενος να την ανανεώσει και να της προσδώσει μια μελλοντική ωφέλιμη στόχευση.

Από την άλλη πλευρά, σε μια στερεοτυπική διατύπωση του όρου, διανοούμενος θεωρείται εκείνος που κρίνεται, βεβαίως, ιδιοφυής, αλλά, ως άλλος Προμηθέας, βιώνει μια εκκεντρική εμπειρία του χωροχρόνου, συνηθέστατα αυτοκαταστροφική για τον ίδιο όσο και ανούσια για το κοινωνικό σύνολο. Είναι συνήθως το πρόσωπο που λειτουργεί ως παρονομαστής στη διαμόρφωση της «κοινής γνώμης» και που δίνει κατευθυντήριες γραμμές στον τρόπο σκέψης και συμπεριφοράς, στην παγίωση ιδεολογημάτων και μηχανισμών ελέγχου της αισθητικής, της πρόσληψης του κόσμου, της αντίληψης γύρω από την ίδια την ανθρώπινη ύπαρξη.

Σε κάθε περίπτωση, ωστόσο, ο διανοούμενος αποτελεί μια προσωπικότητα που νοηματοδοτείται από την καλλιέργεια, τη γνώση και τα κριτήρια που διαθέτει συγκριτικά με τη «μάζα». Σε κάθε εποχή, ο ρόλος του είναι ευμετάβλητος αναλόγως του οράματος που υπηρετεί -πνευματικού, ηθικού, πολιτικού, κοινωνικού- ή, ακόμη, αναλόγως της άμεσης ή έμμεσης απαίτησης ν' αντιμετωπίσει παλιά και καινούρια δεδομένα (συντήρηση – προοδευτικότητα) που θα διαμορφώσουν τελικά μια ιστορική προοπτική για τις κατοπινές γενιές.

Αυτή η προσωπικότητα αποτελεί, τελικά, ένα ιστορικό υποκείμενο το οποίο αναφέρεται στη δυνατότητα ανταπόκρισής του απέναντι στα διακυβεύματα της εποχής. Και στην προκείμενη φάση, σ' ετούτο το γύρισμα του 21ου αιώνα, ο διανοούμενος καλείται να αυτοπροσδιοριστεί αναλόγως των συσχετισμών που υπάρχουν γύρω του· οφείλει να εδραιώσει τις στοχαστικές – καλλιτεχνικές προτιμήσεις του στο ενδιάμεσο της κυρίαρχης διαδικασίας, που είναι η εξουσία. Οι συντεταγμένες του τωρινού παρόντος, όπως αυτές εκπορεύονται από τα κέντρα αποφάσεων, έχουν προσδιορίσει τα όρια δραστηριότητας ενός διακεκριμένου στοχαστή.

Τα όρια, με άλλα λόγια, διαμορφώνονται. Και η εποχή αυτή, με την εύκολη επιβολή της μιντιακής δύναμης σε ευρύτερα «ακροατήρια» μέσω των νέων τεχνολογιών (αυτό που προπολεμικά ονοματιζόταν «προπαγάνδα» σε Ευρώπη και ΗΠΑ), είναι

περισσότερο απαιτητική: ο διανοούμενος επανατοποθετείται τόσο στην εμπράγματο όσο και στην εικονική πραγματικότητα, στην όποια πραγματικότητα, τέλος πάντων, επιβάλλουν η ηγεμονεύουσα Αρχή και οι ανταγωνιστές της. Εάν ο Τζορτζ Οργουελ μιλούσε μεταφορικά για «αστυνομία της σκέψης» πριν από μερικές δεκαετίες, ο Τζορτζ Στάινερ εκτείνει τώρα την οργουελική φαντασία σε κυνική παραδοχή για «μια κοινωνία όπου η σκέψη καθορίζεται με δελτίο. Οπου επιτρέπεται μόνο ορισμένες ώρες ή μέρες, και τα δελτία μοιράζονται σύμφωνα με τις πνευματικές ικανότητες και τη δύναμη συγκέντρωσης κάθε ατόμου. Η σπατάλη της σκέψης θα θεωρείται βανδαλισμός ή και κάτι χειρότερο...»\

Η νέα πραγματικότητα προσδοκά τη διαχείριση των «διαθέσιμων μέσων», οπότε η κάθε πρωτοτυπία στη σκέψη και στην έκφραση είναι χειραγωγήσιμη ή, έστω, μπορεί να υπονοείται μια παραλλαγή της, ένας νεωτερισμός που θα δοκιμάζεται πάνω σε παλιές φόρμες. Στην εποχή του trendy και του hipster, ως κοινωνική διαδικασία και ζητούμενο ταυτότητας, μια κοφτερή διάνοια από τις θετικές επιστήμες, ένας καλλιτέχνης πρωτοπόρος, ο διανοούμενος που θα θελήσει ν' αντιταχθεί στα θεμελιώδη αιτήματα της πλειονότητας για ό,τι αντιλαμβάνεται ως «μοδάτο», «βολικό», «υποφερτό» στην τέχνη, στις ιδέες, στην καθημερινή πράξη, στα φαινόμενα και στα νοούμενα της σύγχρονης ζωής, είναι αυτός και μόνο που θα περιθωριοποιηθεί. Πρόκειται για τον ίδιο εκείνο που ο Νόαμ Τσόμσκι αποκάλεσε «ανατρεπτικό» (διευκρινίζοντας ότι παλιότερα ήταν ο «προφήτης»), λιγότερο χρήσιμο και περισσότερο ενοχλητικό σε σύγκριση με τον λεγόμενο «τεχνοκράτη διανοούμενο» που εξυπηρετεί το τρέχον θεσμικό σύστημα με μιαν απόλυτη αξίωση στην πραγματικότητα.

Τζωρτζ Όργουελ: Βρετανός συγγραφέας, λογοτέχνης και δημοσιογράφος

Τζωρτζ Στάινερ: Καθηγητής συγκριτικής λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιο το Καίμπριτζ και διάσημος κριτικός λογοτεχνίας

Νόαμ Τσόμσκι: Αμερικανός καθηγητής γλωσσολογίας και φιλοσοφίας στο Τεχνολογικό Ινστιτούτο της Μασαχουσέτης (MIT).

B. Ρούβαλης, neaselida.gr/ideogrammata, 2018 (διασκευασμένο)

Κείμενο II

Οι «άχρηστοι» διανοούμενοι

Πού πήγαν οι διανοούμενοι; Αναρωτήθηκαν αρθρογράφοι της εφημερίδας μας τις προηγούμενες ημέρες, εκφράζοντας μάλλον την ανησυχία τους για την απουσία ενός στοχαστικού λόγου κριτικής αλλά και για όσα συμβαίνουν στη χώρα μας τον τελευταίο καιρό. Η ερώτησή τους είναι βεβαίως ρητορική. Οι διανοούμενοι υπάρχουν, εκφράζονται, γράφουν άρθρα σε εφημερίδες, σε περιοδικά, κάνουν διαλέξεις, παρεμβάσεις σε ημερίδες και συνέδρια, γράφουν και εκδίδουν βιβλία. Η ερώτηση που πρέπει να τεθεί λοιπόν είναι όχι πού πήγαν οι διανοούμενοι αλλά γιατί

δεν ακούγονται. Δηλαδή το θέμα είναι γιατί οι διανοούμενοι έχουν πάψει πια να έχουν οργανική θέση και οργανικό ρόλο στην κοινωνία μας, να είναι δημόσιοι διανοούμενοι, αν μπορούμε να αποδώσουμε έτσι το αγγλοσαξωνικό «public intellectuals». Και λέγοντας οργανικό ρόλο δεν εννοώ να κινητοποιούν τις μάζες ή να προκαλούν κοινωνικές κινήσεις, αλλά να μπορούν να καθορίζουν, σε μικρό ή μεγάλο βαθμό, τους όρους και τα θέματα του δημόσιου διαλόγου.

Αν δεν με απατά η μνήμη μου, πρέπει να πάμε πολλά χρόνια πίσω για να βρούμε παρεμβάσεις διανοουμένων με κοινωνικό αποτύπωμα και κοινωνικό αντίκτυπο. Δεν θα πάω βέβαια τόσο πίσω, στη δικτατορία των συνταγματαρχών, για παράδειγμα, και στην καταλυτική παρέμβαση του Γιώργου Σεφέρη, με εκείνη την τόσο ηχηρή φράση ότι ξαναγυρίζει στη σιωπή του. Θα πάω στη διαμαρτυρία διανοουμένων, με επικεφαλής έναν άλλον νομπελίστα ποιητή, τον Οδυσσέα Ελύτη, για τα φαινόμενα παρακμής και εκφυλισμού του δημόσιου βίου και της πολιτικής ζωής από τις αρχές της δεκαετίας του 1990. Από τότε ο οργανικός ρόλος των διανοουμένων αρχίζει να φθίνει, μέχρι ολικής εκλείψεως όσον αφορά τη θέση τους στον δημόσιο διάλογο.

Αυτό συμβαίνει διότι στη χώρα μας ο μόνος μηχανισμός δημόσιου διαλόγου είναι τα Μαζικά Μέσα Ενημέρωσης, ιδιαίτερα η ιδιωτική τηλεόραση. Δεν είναι τυχαίο ότι η φθίνουσα πορεία του δημόσιου ρόλου των διανοουμένων αρχίζει το 1989, με την εμφάνιση της ιδιωτικής τηλεόρασης. Το μέσο αυτό, που είναι τελικά το μόνο που έχει τη δύναμη να κάνει το λεγόμενο «agenda setting», έχει αποκλείσει τους διανοούμενους. Αλλά νομίζω ότι και οι διανοούμενοι είναι απρόθυμοι να πάρουν μέρος στις λεγόμενες εκπομπές λόγου. Πλέον, οι δημόσιοι διανοούμενοι που έχουν απομείνει είναι καρικατούρες που δημιουργούν το άλλοθι ενός δημοκρατικού διαλόγου όπου εκπροσωπείται και η σκέψη ή ο στοχασμός.

N. Μπακουνάκης, Το Βήμα, 19/3/2010 (ελαφρώς διασκευασμένο)

Κείμενο III

Πρόκληση

Ο Αναγνωστάκης περιγράφει τα κούφια λόγια των πνευματικών ανθρώπων που έχουν ενσωματωθεί πλήρως στο σύστημα. Ο ίδιος, άλλωστε, έγραψε «Στο αλλοιωμένο τοπίο της εποχής μας δεν θα ξαναγράψω. Το έργο μου το ολοκλήρωσα. Επιλέγω τη σιωπή».

Όλοι αυτοί οι πολεοδόμοι, φιλόσοφοι, οικονομολόγοι, καθηγητές κτλ. που γράφουν, συζητούν, αγορεύουν σε συνέδρια και σε σεμινάρια για τη βαρβαρότητα των πόλεων, τη μαζοποίηση, την αλλοτρίωση, το αδιέξοδο του σύγχρονου τεχνολογικού πολιτισμού, από προοδευτική πάντα σκοπιά, αριστερή και συνήθως ριζοσπαστική - πόσο βολεμένοι οι ίδιοι σε θέσεις με γερούς μισθούς και επιμίσθια, με παροχές και ταξίδια, πόσο δεμένοι οι ίδιοι με το σύστημα που καταριούνται και υποτίθεται, αγωνίζονται για την ανατροπή του, πόσο βέβαιοι τελικά πώς τίποτα ευτυχώς δεν κινδυνεύει ν' αλλάξει, τουλάχιστον στο άμεσο προσεχές μέλλον.

"Με προκαλούν" είπες.

ΘΕΜΑΤΑ

ΘΕΜΑ Α

Βασισμένοι στις τρεις τελευταίες παραγράφους του **κειμένου Ι**, να γράψετε ένα συνοπτικό κείμενο όπου θα εξηγείτε το ρόλο και τα γνωρίσματα που πρέπει να έχει ένας σύγχρονος διανοούμενος (70-80 λέξεις).

Μονάδες 15

ΘΕΜΑ Β

Ερώτημα 1^ο

Να εξηγήσετε ποια θέση υποστηρίζει και για ποιον λόγο ο συγγραφέας παραθέτει την άποψη του Τσόμσκι στην τελευταία παράγραφο του **κειμένου Ι**.

Μονάδες 15

Ερώτημα 2^ο

Στη δεύτερη παράγραφο του **κειμένου ΙΙ** ο συγγραφέας χρησιμοποιεί α' ενικό πρόσωπο. Να μετασχηματίσετε το κείμενο χρησιμοποιώντας γ' ενικό πρόσωπο και να παρουσιάσετε τις υφολογικές διαφορές που προκύπτουν.

Μονάδες 15

Ερώτημα 3^ο

Πώς, με βάση το **κείμενο ΙΙ**, τα ιδιωτικά ΜΜΕ επηρέασαν την παρέμβαση των διανοουμένων στον δημόσιο χώρο;

Μονάδες 10

ΘΕΜΑ Γ

Με ποιον τρόπο συνδέεται το ποίημα του Αναγνωστάκη, **κείμενο ΙΙΙ**, με το ζήτημα σχετικά με την απουσία των πνευματικών ανθρώπων; Θεωρείτε ότι οι συγκεκριμένες

επισημάνσεις είναι έγκυρες και επίκαιρες; Να απαντήσετε σε ένα κείμενο 150 περίπου λέξεων.

Μονάδες 15

ΘΕΜΑ Δ

Σε άρθρο σας για τη σχολική εφημερίδα, να παρουσιάσετε ποια είναι τα σημαντικότερα γνωρίσματα που πρέπει να διαθέτει ένας σύγχρονος πνευματικός άνθρωπος και να εξηγήσετε γιατί θεωρείτε ότι οι διανοούμενοι περιθωριοποιούνται στην εποχή μας. Για την απάντηση σας να στηριχθείτε και στα κείμενα αναφοράς του κριτηρίου αξιολόγησης (350 λέξεις).

Μονάδες 30